

Çox hörmətli Sahibə xanım!

Hörmətli millət vəklləri və media nümayəndələri!

Xanımlar və cənablar, əziz dostlar!

Bir illik fasilədən sonra yenidən bu doğma salonda olmaq, ölkəmiz və xalqımız naminə taleyüklü qərarların və qanunların qəbul olunduğu, eyni zamanda, nəbzi daim həyatımızın ritmi ilə həmahəng vuran mötəbər Milli Məclis və onun 6-cı çağırış yeni tərkibi qarşısında çıxış etmək mənim üçün həm əlamətdardır, həm də çox məsuliyyətlidir.

Hörmətli Sahibə xanımları Milli Məclisin sədri, keçmiş həmkarlarımı bir daha Milli Məclisin deputatı seçilmələri, yeni üzvləri isə seçici etimadı qazanmaları münasibəti ilə təbrik edir, bu şərəfli işdə hamınıza, bütövlükdə isə Milli Məclisə və onun icra aparatına müstəqil hakimiyyət qanadı kimi fəaliyyətində uğurlar arzulayıram.

Çox böyük sevinc və fərəh hissi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə vətən müharibəsində əldə edilən böyük Zəfər münasibəti ilə sizi və xalqımızı ürəkdən təbrik edirəm.

Müzəffər Azərbaycan ordusuna Dağlıq Qarabağ münafişəsinin hərbi-siyasi yolla həlli naminə göstərdiyi qəhrəmanlığa, eləcə də bu hədəf uğrunda canından və qanından keçərək Azərbaycan tarixinə qızıl, dünyanın hər tarixinə isə çox parlaq səhifələr yazdığına görə minnətdarlığımı bildirirəm.

Şəhidlərimizin əziz xatirəsi qarşısında baş əyir, qazilərimizə şəfalar diləyirəm. Xalqımızın yenilməz ruhu və Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin dəmir yumruğunda cəmləşən gücü və birliyi ilə bütün çətinliklərin, o cümlədən COVID-19-un öhdəsindən gələcəyimizə ürəkdən inanıram.

Hörmətli millət vəklləri,

Azərbaycanda qadın – kişi bərabərliyinin sosial-mədəni əsasları xalqımızın etnik və milli dəyərlərinə, adət-ənənəsinə söykənir.

Mültikultural dəyərlərin intişar tapdığı, mədəniyyətlərin və dinlərin qarşılıqlı zənginləşdirici faktorlar kimi qovuşduğunda formalaşan ailə, cəmiyyət və dövlət haqqda təsəvvürlərimiz, ictimai-siyasi baxışlarımız, hüquqi təkəkkürümüz daimi və davamlı təkammül prosesi keçərək inkişaf etmiş, cilalanmış, tariximizin müxtəlif dövrlərindən saflaşaraq çıxmış, daim müasirliyə, yeniliyə can atmışdır.

Məhz elə bunun nəticəsidir ki, müsəlman şərqində ilk demokratik cümhuriyyət qurmaqla bu coğrafiyada və sərhədlər daxilində yaşayan bütün vətəndaşlarına, etnik, dini və cins fərgi qoymadan hər kəsə azad və bərabər hüquqlar tanıyan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hüquqi varisi olan Azərbaycan Respublikası bu bərabərliyin siyasi, iqtisadi, sosial-mədəni aspektlərini müasir demokratik vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunun əsas şərti kimi daim diqqətdə saxlamaqdadır.

Ümummillə liderimiz Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu, prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi fəal cəmiyyət - güclü dövlət siyasətinin əsas prioritetləri, ilk növbədə, konstitusiyamız, qanunlarımız və digər normativ aktlarımızın əsas məzmununu təşkil edərək kişi-qadın bərabərliyinin inkişafına yönəlmişdir.

Cinsi mənsubiyyətinə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarını aradan qaldırmaqla, kişi və qadınlara ictimai həyatın bütün sahələrində bərabər imkanlar yaratmaqla gender bərabərliyinin təmin edilməsini nəzərdə tutan "Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun qəbul olunmasından keçən müddət ərzində bu məsələyə dövlət idarəçiliyində diqqət artırılmış, gender mədəniyyətinin təbliği sahəsində maarifləndirmə və məlumatlandırma tədbirləri geniş vüsət almışdır.

Həmçinin ölkədə məşğulluğun və xüsusi ilə sahibkarlıq fəaliyyətinin dəstəklənməsi, habelə gender bərabərliyinin təşviqi üzrə həyata keçirilən xüsusi layihələr qadınların iqtisadi cəhətdən gücləndirilməsi prosesinin sürətlənməsinə imkan yaratmışdır.

Dövlət Komitəsi Qanunun icrasının təmin edilməsi və eyni zamanda, bu sahədə ölkəmizin üzərinə götürdüyü beynəlxalq öhdəliklərin yerinə yetirilməsi ilə bağlı aidiyyəti dövlət orqanları (qurumları) ilə əməkdaşlıq etmiş, fəaliyyətləri əlaqələndirmiş və mövcud boşluqların aradan qaldırılması üçün öz tövsiyyələrini təqdim etmişdir.

Həmçinin öz fəaliyyətində BMT-nin CEDAW komitəsində 2015 – ci ildə ölkəmizin beşinci dövrü məruzəsinin dinlənməsi nəticəsində 17 məsələyə dair qəbul edilmiş rəy və tövsiyələrin, o cümlədən, BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərini (DİM) və digər beynəlxalq təşkilatların çağırışlarını nəzərə almışdır.

Diqqətinizə təqdim edilmiş məlumatda gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində perspektivlər, hüquqi müstəvidə əldə olunan nailiyyətlər, beynəlxalq əməkdaşlıq, mövcud problemlər və maneələr, gələcəkdə icrası planlaşdırılan məsələlər və hədəflər Qanunun müvafiq maddələrinə uyğun olaraq əsas dörd istiqamət üzrə öz əksini tapmışdır:

1. Gender bərabərliyinin təmin edilməsi ilə bağlı dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri ;
2. Gender bərabərliyinin təmin edilməsində dövlətin üzərinə düşən vəzifələrin yerinə yetirilməsi üzrə həyata keçirilən tədbirlər;
3. Gender bərabərliyinin sahələr üzrə təmin edilməsi;
4. Azərbaycanda gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində həyata keçirilməsi zəruri olan tədbirlər.

Məlumatda əks olunan statistik göstəricilər Dövlət Statistika Komitəsinin və digər orqanların (qurumların) məlumatlarına, habelə Dövlət Komitəsinin qeyri-hökumət və beynəlxalq təşkilatlarla birgə həyata keçirdiyi araşdırmaların nəticələrinə əsaslanmışdır.

Qanunun 5-ci maddəsi gender bərabərliyinin təmin edilməsi üçün normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, gender siyasəti üzrə fəaliyyətləri nəzərdə tutan sənədlərin qəbulunu və qender mədəniyyətinin təbliğini nəzərdə tutur.

Gender siyasətinin əsas hüquqi bazasını isə

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası,

- BMT-nin “Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında” Konvensiyası,
- “Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu,
- “Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu,
- Və bir sıra normativ xarakterli aktlar təşkil edir.

Qanunun 5.02. maddəsinə uyğun olaraq beynəlxalq təşkilatların dəstəyi ilə qanunvericiliyin gender ekspertizası aparılmış, normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi və müasir tələblərə uyğunlaşdırılması üçün müvafiq işlər görülmüşdür.

Hər iki cins üçün de-yure bərabərliyin, de-fakto təmin edilməsi üçün bir sıra mexanizmlər yaradılmışdır.

İnstitusional mexanizmlər sırasında ilk növbədə:

- Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsini (14 yanvar 1998 il, 6 fevral 2006 il)
- Dövlət Komitəsi tabeliyində olan (Ağdam, Göygöl, İsmayıllı, Zaqatala, Qəbələ, Saatlı, Sabirabad, Hacıqabul, Goranboy, Xəzər r.) Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzləri
- Gender məsələləri üzrə məsul şəxslər “Azərbaycan Respublikasında Dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 6 mart tarixli, 289 nömrəli Fərmanı”
- Gender zorakılığı və uşaqlara qarşı zorakılıq üzrə monitorinq qrupları
- Qadın Resurs Mərkəzləri - Dövlət Komitəsinin BMT-nin İnkişaf Proqramı ilə birgə həyata keçirdiyi “Kənd və rayon yerlərində yaşayan qadınların sosial-iqtisadi həyatda iştirakının təşviqatı” layihəsi çərçivəsində Qadın Resurs Mərkəzləri yaradılmışdır.

Hazırda 10 rayonda (Sabirabad, Biləsuvar, Neftçala, Masallı, Salyan, Qusar, Zaqatala, Xaçmaz və Bakı şəhərinin Xəzər rayonu, Göyçay) Qadın Resurs Mərkəzi mövcuddur.

- Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində Ailə, Qadın və Uşaq Məsələləri üzrə Komitəsini qeyd etmək lazımdır.

Təcrübə göstərir ki, cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin yol verilməzliyi və hüquq bərabərliyinin qanunverici təminatları ilə onlara əməl olunmasının monitorinqi və qiymətləndirmənin aparılması arasında uyğunsuzluqlar mövcuddur.

Hesabat dövrü və ondan əvvəlki illərdə Dövlət Komitəsi əlaqədar dövlət orqanları, beynəlxalq və yerli QHT-ri, media orqanlarının dəstəyi ilə bu boşluqları aradan qaldırmaq və bərabərliyin hərtərəfli təminatlarını yaratmaq istiqamətində geniş fəaliyyət göstərilmiş bir sıra gender siyasətini nəzərdə tutan vacib sənədlər qəbul edilmiş, Dövlət Proqramlarının icrası üçün fəaliyyətləri koordinasiya etmiş, yeni mühüm sənədlərin qəbul olunması və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi təşəbbüsləri ilə çıxış etmişdir.

Qanunun 5.0.4-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq gender mədəniyyətinin təbliği, gender stereotiplərinin aradan qaldırılması, gender rollarının izahı istiqamətində əhalinin müxtəlif təbəqələri arasında geniş maarifləndirmə işləri həyata keçirmişdir.

Mövcud çətinlikləri və çatışmazlıqları aradan qaldırmaq, ən əsası dövlətin ailə, qadın və uşaq siyasətinin formalaşdırılması və yerlərdə həyata keçirilməsi üçün institusional idarəetmədə bir başa təbəçilik, hesabatlılıq və nəzarəti nəzərdə tutan addımların atılmasına, eyni zamanda, ilk növbədə ailələrdə gender münasibətlərinin düzgün formalaşdırılması, təşviqat prosesində gender balansının təmin edilməsi, gender stereotiplərinin aradan qaldırılması üçün medianın fəal iştirakı ilə layihələrin icrasına ehtiyac vardır.

2. Gender bərabərliyinin təmin edilməsində dövlətin vəzifələrin yerinə yetirilməsi (Maddə 6) sahəsində həyata keçirilən tədbirlərə gəldikdə isə qeyd etmək lazımdır ki, bu ilk növbədə

- Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılması,
- Kişilər ilə qadınlara bərabər imkanların yaradılması,
- Dövlətin idarə olunmasında və qərarlar qəbul edilməsində bir cinsin nümayəndələrinin üstünlüyünə yol verilməməsini nəzərdə tutur.

Bütün demokratik cəmiyyətlərdə olduğu kimi Azərbaycanda da dövlət cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin yolverilməzliyini təmin etmək üçün tədbirlər görünür. Bu əməlin törədilməsi AR Cinayət Məcəlləsinin 154-cü maddəsi ilə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutur.

“Gender bərabərliyinin təminatları haqqında” Qanunun 17-ci maddəsinə görə zərər çəkmiş şəxsə məruz qaldığı ayrı-seçkiliyə (seksual qısnama) görə işə götürən şəxs tərəfindən zərər ödənilməsi müəyyən edilmişdir. Məlumatın hazırlanması prosesində Dövlət Komitəsinin sorğularına aidiyyəti dövlət orqanlarından qeyd edilən məsələ ilə bağlı məlumatlar təqdim edilməmişdir.

Dövlət Komitəsi tərəfindən aparılan araşdırmaların təhlili və daxil olan vətəndaş müraciətlərinin təhlili göstərir ki, əmək hüquqlarının təmin edilməsində cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyə yol verilməsi ilə bağlı ən geniş yayılmış hallar özəl sektorda hamilə və himayəsində azyaşlı uşağı olan analarla əmək müqaviləsinə xitam verilməsi, işə qəbul zamanı əks cinsin nümayəndələrinə üstünlüyün verilməsi, işləyən analar üçün nəzərdə tutulmuş güzəştlərin nəzərə alınması və seksual qısnama ilə bağlı olmuşdur.

Bu barədə lazımi tədbirlərin görülməsi ilə bağlı Komitə tərəfindən aidiyyəti orqanların qarşısında vəsatətlər qaldırılmış, lakin alınan cavablarda bu halların sübuta yetirilmədiyini bildirilmişdir.

Odur ki, bu sahədə işlək mexanizmlərə, seksual qısnamaya görə məsuliyyətin sərtləşdirilməsinə ehtiyac vardır.

Həmçinin özəl şirkətlərdə gender bərabərliyi mədəniyyətinin təbliğinə ciddi diqqət yetirməli, əmək kollektivlərində həmkarlar ittifaqlarının yaradılması təşviq edilməlidir.

2.1. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılması

Bu bir həqiqətdir ki, cəmiyyətdə, xüsusən də, ailə həyatında ayrı-seçkiliyin təzahürlərindən biri də **gender əsaslı zorakılıq kimi** özünü göstərir və əsasən cəzasız qalır.

Təkcə 2019-cu il ərzində Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun statistik məlumatlarına əsasən məişət zorakılığı ilə bağlı 1308 cinayət törədilmiş, bu cinayətlər üzrə 1358 nəfər zərərçəkmiş şəxs qismində tanınmışdır ki, onlardan 1038 nəfəri qadın, o cümlədən 1 nəfəri hamilə qadın, 12 nəfəri isə yetkinlik yaşına çatmayan qız olmuşdur.

Odur ki, bu sahədə qanunvericiliyin, məişət zorakılığı hallarının araşdırılması üzrə mexanizmin təkmilləşdirilməsinə, xüsusi ilə yerli monitoring qruplarının fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı sənədlərin qəbuluna ehtiyac vardır.

Həmçinin zərərçəkmiş şəxslərə təxirəsalınmaz və hərtərəfli yardım mərkəzləri, qaynar xəttlər yaradılmalı, rayon və kənd yerlərində qabaqlayıcı tədbirlər gücləndirilməli, QHT-lər dəstəklənməlidir.

Qız uşaqlarının erkən evliliyə məcbur edilməsi də cinsi ayrı-seçkiliyin açıq təzahürlərindən biridir.

Son illər ölkə prezidenti cənab İlham Əliyevin uşaq və yeniyetmələrin inkişafına dair yeritdiyi siyasət, imzaladığı bir sıra fərman və sərəncamlar, o cümlədən onun tapşırığı və tövsiyyəsi ilə hazırlanmış, və həyata keçirilməsinə ciddi nəzarət etdiyi dövlət proqramları və fəaliyyət planlarında nəzərdə tutulan vəzifələrin icrası nəticəsində Azərbaycan gəncliyi hərtərəfli qayğı və diqqətlə əhatə olunmuş, bu sahədə nəzərə çarpan uğurlar əldə edilmişdir.

Bu məqamda I vitse-prezident xanım Mehriban Əliyevanın xidmətlərini xüsusi ilə qeyd etmək lazım gəlir. Məhz onun gündəlik himayəsi altında uşaq inkişafına yönəlmiş tədbirlər getdikcə daha çox sahələri və insanları əhatə etməklə, həmçinin uşaqların, xüsusi ilə qızların təmsilçilik və iştirakçılığının artırılmasına, onların ən yaxşı maraqlarının həm qanunverici, həm də effektiv icrası prosesində nəzərə alınmasına səbəb olmuşdur.

Qızların nikaha daxil olması ilə əlaqədar mütərəqqi təşəbbüslərin gerçəkləşməsinə buna misal göstərmək olar.

Dövlət Komitəsi və əlaqədar dövlət orqanları, vətəndaş cəmiyyəti ilə birgə həyata keçirilən tədbirlər, xüsusən erkən evliliyin qarşısının alınmasına da öz təsirini göstərmişdir. Erkən evlilik qeyri-rəsmi olduğundan belə hallar dövlət qeydiyyatına alınmadığı üçün onların statistikasını aparılmır.

Lakin 15-17 yaşlı qadınlar tərəfindən doğulan uşaqların sayını əsas götürməklə təxminən uşaq nikahları ilə bağlı rəqəmləri müəyyən etmək mümkündür. Misal üçün əgər 15-17 yaşlı qadınlar tərəfindən doğulan uşaqların sayı 2011-ci ildə 4392 idisə, 2019-cu ildə bu rəqəm 2320 olub.

Daxili İşlər Nazirliyinin məlumatına əsasən 2019-cu ildə yetkinlik yaşına çatmayan şəxsi nikaha məcbur etməyə görə Cinayət Məcəlləsinin 176-1-ci maddəsinə əsasən cinayət işi açılmamışdır. Lakin evlilik məqsədi ilə qız uşağının oğurlanması faktına görə 9 fakt üzrə cinayət işi başlanmışdır.

Bu sahədəki mövcud stereotipləri və zərərli yanaşmaların hələ çox güclü olduğunu nəzərə alaraq qız uşaqlarının erkən yaşda nikaha məcbur edilməsi faktının müəyyən edilməsi üzrə prosedurun təkmilləşdirilməsi

- qanunvericilikdə “erkən yaşda evlilik (uşaq evliliyi)” anlayışının və bu halların baş verməsinə görə dövlət orqanları, xüsusi ilə də valideynlərin məsuliyyətinin müəyyən edilməsinə ehtiyac vardır.
- Həmçinin qabaqlayıcı, məlumatlandırıcı və maarifləndirici tədbirlərin, xüsusi ilə kənd və rayon yerlərində, qız uşaqlarının təhsildən yayınması ilə monitorinqlərin gücləndirilməsi, potensialların artırılması və əlaqələndirmənin gücləndirilməsini təmin etmək lazımdır.

Ölkəmizdə ən geniş yayılmış ayrı-seçkilik hallarından biri də **selektiv abortlardır.**

Hələ də bir çox ailələrdə qadınların reproduktiv sağlamlıq hüquqları qorunmur, hamiləliyi süni şəkildə dayandıрмаğa məcbur edilir. Bəzən də qız uşaqları dünyaya gətirdiyi üçün tərk edilir.

Demoqrafik təhlillər göstərir ki, doğulan uşaqların cins nisbəti bioloji normaya uyğun olaraq hər 100 qız uşağına 105-107 oğlan təşkil edir.

Azərbaycanda diri doğulanların cins strukturunda 1990-cı illərdən müşahidə edilən artıma görə hər 100 qız uşağına 114 oğlan uşağıdır.

Aparılmış sosioloji sorğuların nəticələrinə görə hələ də kişilərin 49,5 %-i, qadınların isə 22,5 % ailədə qız uşağının maddi yük kimi qəbul edir.

Dövlət Komitəsi beynəlxalq və milli tərəfdaşları bu aşağılayıcı və zərərli stereotipləri qırmaq, oğlanların üstünlüyünə əsaslanan yanaşmaları aradan qaldırmaq üçün çoxsaylı layihələr reallaşdırmış, bu sahədə mövcud dövlət proqramlarının və fəaliyyət planlarının həyata keçirilməsi üçün səlahiyyətləri çərçivəsində əlaqələndirici və koordinasiya edici funksiyalarına məsuliyyətlə yanaşmışdır.

Bu tədbirlərin səmərəliliyini artırmaq üçün ilk növbədə:

- “Ailə planlaşdırılması və reproduktiv sağlamlıq haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun qəbul edilməsi, cins balansının pozulmasının selektiv abortların qarşısının alınması üçün qabaqlayıcı, maarifləndirmə və məlumatlandırma işlərini daha da gücləndirmək lazımdır.

2.2. Dövlətin vəzifələri sırasına **kişilər və qadınlara bərabər imkanlar** üçün bərabər şərait və təminatların yaradılması da daxildir ki, bu da ilk növbədə dövlət büdcəsinin gender analizinin aparılması və əldə olunan göstəricilərə uyğun olaraq büdcə vəsaitlərinin ayrılmasından asılıdır.

Bu cür yanaşma idarəciliyin səmərəliliyinin artırılması və həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət göstərə bilər.

CEDAW VƏ Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərindən irəli gələrək genderə həssas büdcənin tətbiqi mərkəzi və yerli büdcə ayırmalarında qadın və kişilərin fərqli sosial ehtiyaclarının nəzərə alınmasını da əhatə etməlidir.

Bu həmçinin bütün səviyyələrdə gender amilinin nəzərə alınmasını, gender indikatorlarının işlənilib hazırlanmasının və gender balansının gözlənilməsini nəzərdə tutur.

Gender bərabərliyinin təmin edilməsi üzrə vəziyyətin monitorinqi, qiymətləndirilməsi və gələcək prioritetlərin müəyyən edilməsi üçün çoxsaylı göstəricilərin emalı olduqca önəmli bir məsələdir.

Hazırda bu vəzifə 6 mart 2000-ci il 289 nömrəli prezident fərmanına uyğun olaraq Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən yerinə yetirilir.

2012-ci ildə Komitənin rəsmi internet sahifəsində "Gender" bölməsi yaradılmışdır, yeni və maraqlı məlumatlar Komitə tərəfindən nəşr olunan "Azərbaycanda qadınlar və kişilər" adlı illik statistik məcmuəyə daxil edilir. Düşünürəm ki, bu statistikanın daha da təkmilləşdirilməsi üçün müvafiq sahələr üzrə statistik göstəricilərin gender auditinin aparılması zəruridir.

Xüsusilə iqtisadi-sosial hüquqların təmin edilməsi, gender zorakılığının qarşısının alınması, yerlərdə dövlət xidmətlərindən istifadə üzrə statistikanın təkmilləşdirilməsinə ehtiyac vardır.

2.3 Gender bərabərliyinin təmin edilməsində dövlətin əsas vəzifələrindən biri dövlətin idarə olunmasında və qərarlar qəbul edilməsində bir cinsin üstünlüyünə yol verilməməsidir.

Bu sahədə həyata keçirilən tədbirlər, o cümlədən, ictimai-siyasi fəallığın artırılması, liderlik bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi, stereotiplərin aradan qaldırılması əsasən qadınlara hədəflənmişdir.

Göstərilən səylər nəticəsində irəliləyişlər əldə olunmuş, qadınların təmsilçiliyi ilk növbədə **qanunvericilik orqanında** nəzərə çarpacaq dərəcə artmışdır. Milli Məclisin deputatları içərisində qadınların təmsilçiliyi 2005-ci ildə 13 nəfərdən 2020-ci ildə 22 nəfərədək artmışdır.

Komitə sədrlərindən 2, Komitə sədrinin müavinləri içərisində isə 4 qadın olmuşdur. Milli Məclisin sədri qadın seçilmişdir.

Cədvəl 1.1995- 2019-cu illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə keçirilən seçkilərin nəticəsində parlamentdə mövcud seçkili və digər vəzifələrdə gender nisbəti aşağıdakı kimi olmuşdur.

	Ümumi sayı		Sədr və müavinləri			Komitə sədrləri		Komitə sədrlərinin müavinləri		Dostluq qruplarının rəhbərləri		Beyn. təşk.-rdə nümayəndə heyətlərinin rəhbərləri
	Kişi	Qadın	Kişi	Qadın		Kişi	Qadın	Kişi	Qadın	Kişi	Qadın	Qadın
I çağırış 1995- 2000	110	15	3	0		8	1	7	2	30	2	
II çağırış 2000- 2005	111	14	3	1 müavin		10	1	9	2	50	10	
III çağırış 2005- 2010	112	13	3	1 müavin		10	1	10	1	60	9	2
IV çağırış 2010- 2015	105	20	3	1 müavin		10	1	10	1	66	9	2
V çağırış 2015- 2019	105	20	3	1 müavin		13	2	11	4	73	9	2
VI çağırış 2020	98	22	3	1 Sədr		13	2	12	3	69	13	3

İcra hakimiyyəti orqanlarında da təmsilçilik qadınlar üçün yaxşılaşmışdır.

2017-ci ildə ölkənin ali icra hakimiyyəti orqanlarında azərbaycan qadınları Mehriban xanım Əliyevanın I Vitse-prezident təyinatından sonra tarixdə ilk dəfə ən yüksək səviyyədə təmsil olunmuşlar. O cümlədən: 1 – nazir; 3 - səfir; 1-konsul qadın təyin olunmuşdur. Hazırda yerli icra hakimiyyətlərində 1 başçı, 76 nəfər icra hakimiyyəti başçısının müavini qadındır.

Cədvəl 2. Rəhbər vəzifədə çalışan qadınların sayı, nəfərlə

	2016	2017	2018	2019
Vitse-prezident	-	1	1	1
Qadın nazir	1	1	1	1
Qadın nazir müavini	3	3	6	8
Qadın Dövlət Komitəsi sədri	2	2	2	2
Qadın Dövlət Komitəsi sədrinin müavini	2	3	3	3
Qadın Yerli icra hakimiyyəti başçısı	1	1	1	1
Yerli icra hakimiyyəti başçısının qadın müavini	79	77	79	76
Ombudsman	2	2	2	2

Məhkəmə hakimiyyətində də artım müşahidə olunmaqdadır.

Belə ki, prokurorluq orqanlarında rütbə nəzərdə tutan vəzifələrdə çalışanların 81 nəfəri qadın olmaqla, prokurorluq işçilərinin sayının 7%-ni təşkil edir. Hazırda 6 qadın prokuror vəzifəsinə təyin edilmişdir. Hakim qadınların sayı 78 nəfər olmaqla 14 % təşkil edir.

Cədvəl 3. Hakimlərin cins üzrə bölgüsü

İllər	Sayı, nəfərlə		Cins bölgüsü, faizlə	
	qadınlar	kişilər	Qadınlar	kişilər
2015	62	451	12	88
2016	61	444	12	88
2017	57	423	12	88
2018	84	487	15	85
2019	78	460	14	86

Yerli özünüidarəetmə orqanlarında gender bərabərliyinin təmin olunması hədəfinə isə daha çox yaxınlaşmışıq. Burada təmsilçilik qadınlar üçün 2004-cü ildə ki 4% -dən 2019-cu ildə 39 %-dək artmışdır.

İctimai sahədə gender bərabərliyi barədə statistikanı yaxşılaşdırmaq üçün gender bərabərliyinə dair Milli Fəaliyyət Planı və qadınların sülh və təhlükəsizliklə bağlı proseslərdə iştirakına dair Milli Fəaliyyət Planları qəbul edilməli, qadınların liderlik qabiliyyətlərinin inkişafına, bələdiyyə üzvü olan

qadınların iş keyfiyyətinin artırılmasına və bu qurumlarda gender komissiyalarının yaradılmasına nail olmaq lazımdır.

Hörmətli millət vəkilləri!

3. Gender bərabərliyinin sahələr üzrə təmsil olunması üzrə qanunun 7-16 maddələrində nəzərdə tutulan vəzifələrin yerinə yetirilməsi kişi və qadınların əmək, təhsil, iqtisadi və sosial münasibətlərdə, eləcə də ictimai və siyasi, o cümlədən həmkarlar ittifaqlarına üzvlüyündə bərabər imkanların yaradılmasını nəzərdə tutur.

Dövlət eyni işlə məşğul olan işçilərə hansı cinsə mənsub olmasından asılı olmayaraq eyni iş şəraiti yaratmağa, sahibkarlıqla məşğul olmaq üçün bərabər imkanlara təminat verməklə yanaşı, eyni pozuntuya görə işçilərə fərqli intizam tədbiri tətbiq edilməsinə də yol vermir.

Bütün bunlara baxmayaraq hazırda əmək bazarında hələ də gender fərqləri mövcuddur.

Ölkədə 5 milyon iqtisadi fəal əhalinin 48,7 %-i və ya 2,5 milyonu qadın, 51,3 % və ya 2,6 milyon nəfəri kişilərdir.

2.1 milyon qeyri-fəal əhalinin 1,4 milyon nəfəri qadın (65,8 %), 733 min nəfəri isə kişidir (34,2 %).

İqtisadi fəaliyyət növləri üzrə qadınların orta aylıq əmək haqqı 335 manat, kişilərin 663 manatdır.

İşsiz əhali arasında qadınların payı yüksək olsa da, işsizlik statusu alan kişilərin sayı çoxdur.

İşsiz əhalinin yaş qrupları və cins üzrə bölgüsündə də qadınlar 42,6% təşkil etməklə kişilərdən (57,4%) geri qalır.

Cədvəl 7. İşsiz əhəlinin yaş qrupları və cins üzrə bölgüsü (2019-cu il üzrə) (Yekuna və cins bölgüsünə görə, faizlə; min nəfər)		
Yaş qrupları	Cins bölgüsü	
	Qadınlar	kişilər
15–19	48,0	52,0
20–24	54,2	45,8
25–29	58,6	41,4
30–34	64,6	35,4
35–39	56,5	43,5
40–44	51,7	48,3
45–49	61,3	38,7
50–54	63,7	36,3
55–59	66,4	33,6
60–64	-	100,0
Cəmi, faizlə	57,4	42,6
min nəfər	X	X

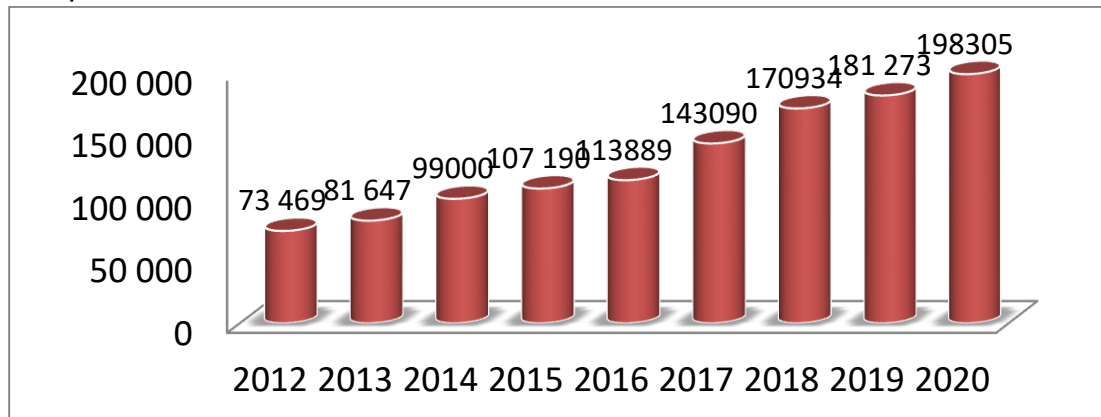
Qeyd etmək lazımdır ki, qadınların sayı kişilərdən 3 fəaliyyət növündə - səhiyyə və sosial xidmətlər, təhsil, istirahət və əyləncə sahəsində çox olmuşdur.

Qadınların məşğulluğu ilə bağlı əsas problemlərdən biri onların daha çox qeyri-formal məşğulluğa meyl etməsidir. Bunun da səbəb və nəticələri barədə Sizə təqdim olunan məlumatda geniş bəhs olunur.

Diqqətçəkən müsbət dəyişikliklərdən biri qeyri-neft sektorunun və **sahibkarlığın inkişafına** göstərilən qayğıdan qadınların da faydalanmasıdır. Dövlət Komitəsi bu sahədə müxtəlif tədbirlər və layihələr həyata keçirməkdədir.

Odur ki, son 7 ildə qadın sahibkarlarının sayı 3 dəfəyə qədər artmışdır.

Diqram 1.

2012-ci ildə bu rəqəm 17%, 2020-ci ildə isə 21,7% təşkil etmişdir.

Qlobal çağırışlardan biri də **Kənd yerlərində yaşayan qadınların** iqtisadi sahədə səlahiyyətlərinin genişləndirilməsi və sosial həyatda iştiraklarının təmin edilməsidir. Dövlət Komitəsi beynəlxalq və milli tərəfdaşları ilə və əlaqədar cavabdeh qurumlarla birgə əhalinin ¼ -ni təşkil edən bu təbəqənin maraqlarına xidmət edən layihələr həyata keçirməkdədir.

	Qadınlar	Kişilər
Kənd təsərrüfatı sahəsində	48,7	51,3
onlardan- Əmək qabiliyyətli yaşda (qadınlar 15-59 yaş), (kişilər 15-62 yaş)	48,1	51,9
onlardan – 15-29 yaşlı gənclər	44,8	55,2
əmək qabiliyyətli yaşdan yuxarı yaşda olanlar: kişilər - 63, qadınlar - 60 və yuxarı	58,7	41,3

Aparılan təhlillərin nəticələri və əmək bazarındakı mövcud fərqlər ölkədə qadın məşğulluğunun dəstəklənməsi üçün ilk növbədə onların peşə-ixtisas hazırlığının artırılması, qadın sahibkarlığının stimullaşdırılması, xüsusi ilə məktəbəqədər və günərzi qayğı mərkəzlərinin şəbəkəsinin genişləndirilməsi, özəl şirkətlərdə genderə həssas mexanizmlərin yaradılmasını, o cümlədən seksual qısnamaya, ayrı- seçkiliyi əks etdirən iş elanlarına görə sanksiyaların müəyyən edilməsini nəzərdə tutan qanunverici təşəbbüsləri reallaşdırmaq lazımdır.

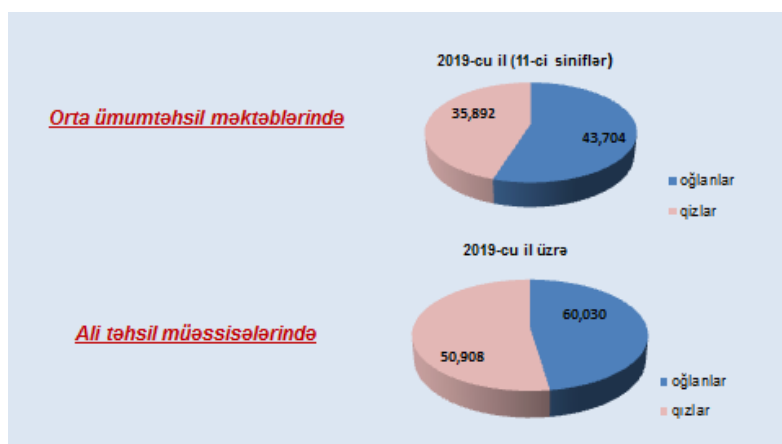
3.2 Təhsil hüquqlarının həyata keçirilməsində kişi və qadınlar üçün

bərabər imkanların təmin edilməsi Qanunun 13-cü maddəsində nəzərdə tutulur. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin təhsillə bağlı 4-cü məqsədi də 2030-cu ilədək qızların və oğlanların, qadınların və kişilərin əlçatan və keyfiyyətli təhsil almalarını hədəfləyir. Çünki təhsil sahəsində bərabər imkanlar gender bərabərsizliyinin aradan qaldırılması üçün əsas faktorlardan biridir. Dünyada məktəbə getməyən uşaqların 66.3% -ni qızlar təşkil edir.

Azərbaycan da isə 15 yaşdan yuxarı qadınlar arasında təhsil göstəricisi 99,7%.

2019-cu ildə 11-ci siniflər üzrə buraxılış imtahanlarında oğlanlar 54.91%, qızlar isə 45,9 % təşkil etmişdir.

Ali təhsil müəssisələrinə qəbul olmuş oğlan və qızların dinamikası üzrə isə əsasən qızlar üstünlük təşkil edir.

Eyni zamanda qızların ixtisas, peşə seçiminə münasibət də dəyişmişdir. Hazırda iqtisadiyyat, idarəetmə qruplarında qızların sayı son 8 ildə 8,5 dəfə, texniki və texnologiya ixtisasları qrupunda isə 6,6 dəfə artmışdır.

2019/2020-ci tədris ilinin əvvəlinə təhsil növləri üzrə şagirdlərin və tələbələrin cins üzrə bölgüsü (Yekuna görə, yaş və cins bölgüsü, nəfər, faizlə)				
Təhsil müəssisələrinin növləri	Yekuna görə faizlə		Cins bölgüsü	
	qadınlar	kişilər	qadınlar	kişilər
Ümumi təhsil müəssisələrində	78,5	80,4	46,7	53,3
Peşə təhsili müəssisələrində ¹⁾	7,8	8,4	45,5	54,5
Orta ixtisas təhsili müəssisələrində	3,7	1,9	64,1	35,9
Ali təhsil müəssisələrində və doktoranturada	10,0	9,3	48,8	51,2
Cəmi, faizlə	100,0	100,0	47,3	52,7
nəfər	961482	1072395	x	x

Bir sözlə hər 100 təhsil alana 47,3 qadın, 52,7 kişi düşür.

Azərbaycanda təhsil sahəsində çalışan işçilərin 80%-dən çoxunu qadınlar təşkil etdiyi halda təhsilin idarə olunmasında, o cümlədən rəhbər vəzifələrdə bu yüksək göstərici saxlanılmır.

Cədvəl 8.

Təhsil Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələri, orta ixtisas təhsil müəssisələri və ilk-peşə ixtisas təhsili müəssisələrinin işçi heyəti haqqında məlumat							
Sıra №	Təhsil pilləsi	Cəmi işçilərin say	Onlardan qadınların sayı	Rəhbər vəzifədə çalışanların sayı	Onlardan qadınlar	Müəllimlərin sayı	Onlardan qadınlar
	Ali təhsil müəssisələri	18484	11414	1338	467	9727	5119
	Orta ixtisas təhsil müəssisələri	6459	4718	322	173	4391	3366
	İlk-peşə ixtisas təhsili müəssisələri	4861	2828	1832	876	1445	1050

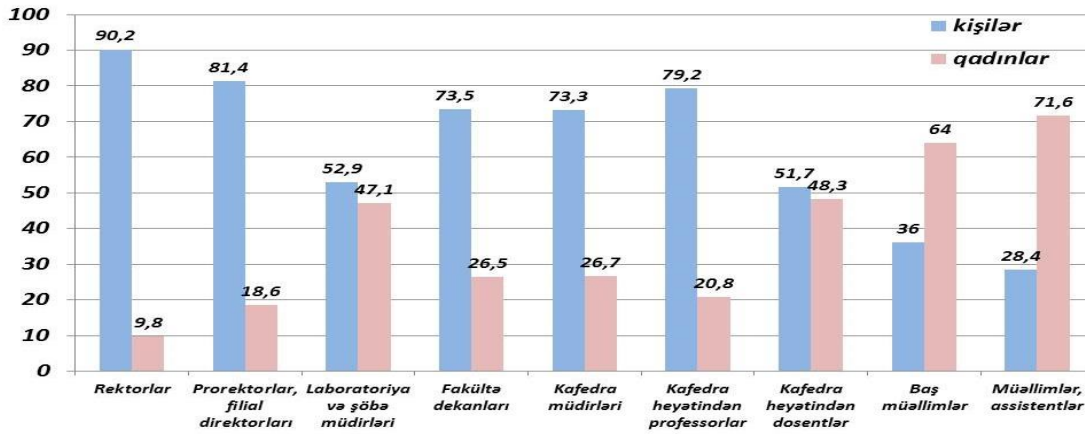
2019-cu ildə əyani tam orta təhsil müəssisələrində direktor vəzifəsində çalışan qadınların xüsusi çəkisi ötən tədris ili ilə müqayisədə 36,5%-dən 38,1%-dək artmışdır.

Ümumilikdə əyani ümumi təhsil müəssisələrində qadınların mumi sayında direktorların və onların müavinlərinin sayında 2,2% artım vardır.

Cədvəl 9 . 2019/2020-ci tədris ilinin əvvəlinə əyani ümumi təhsil müəssisələrində rəhbər işçilər (Cins bölgüsü, faizlə)

	Cins bölgüsü	
	qadınlar	kişilər
Direktorlar:		
ümumi orta təhsil müəssisələrində	24,8	75,2
tam orta təhsil müəssisələrində	38,1	61,9
Direktor müavinləri:		
ümumi orta təhsil müəssisələrində	40,0	60,0
tam orta təhsil müəssisələrində	57,0	43,0
Direktorlar və onların müavinlərinin sayı - cəmi,		
faizlə	48,8	51,2

Cədvəl 10. 2019/2020-ci tədris ilinin əvvəlinə dövlət ali təhsil müəssisələrində professor – müəllim heyəti (Cins bölgüsü, faizlə)

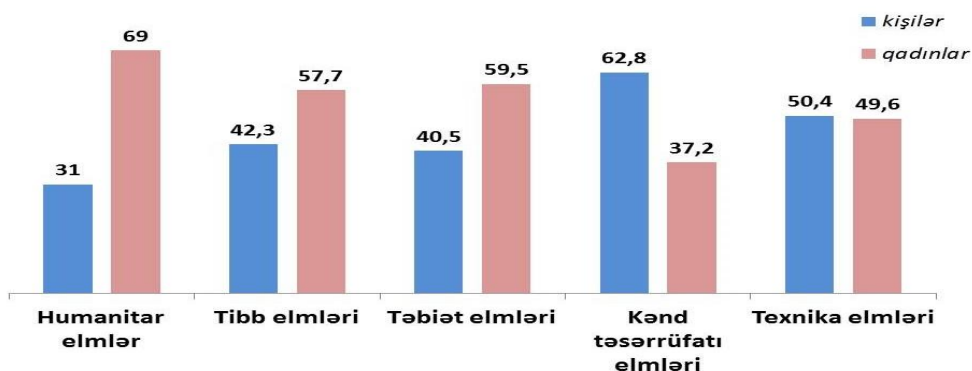
Ümumi təhsil müəssisələrindən fərqli olaraq ali təhsil müəssisələrində rəhbər vəzifələrdə professor – müəllim heyətində qadınlar qismən üstünlük təşkil etsə də rektor, prorektor (filial direktorları), fakültə dekanları, kafedra müdirləri əsasən kişilərdir.

Elmdə gender bərabərliyinin təmin edilməsinin əhəmiyyəti haqda xüsusi qeyd etməyə ehtiyac yoxdur.

YUNESCO-nun hesabatlarına görə, Azərbaycan **bütövlükdə tədqiqatçıların** arasında qadınların xüsusi çəkisi daha çox olan ölkələr sırasındadır. Onlar çətin sayılan neftçıxarma, kosmik tədqiqatlar, kibernetika, siyasi elmlər və s. sahələrdə uğurla çalışırlar.

2019-cu ildə Azərbaycanda qadın tədqiqatçıların sayı 8665 çatmışdır. Ölkəmizdə 8 akademik qadın (60 kişi), 11 müxbir üzv qadın (94 kişi), həmçinin qadınlar arasında 315 elmlər doktoru, 3000-dən çox fəlsəfə doktoru vardır.

2019-cu il üzrə elmin sahələri üzrə tədqiqatçılar

Tədqiqatçı qadınlar və kişilər daha çox təbiət elmləri sahəsində çalışırlar. Qadınlar daha çox humanitar, təbiət və tibb sahəsində, kişilər isə kənd təsərrüfatı və texnika elmləri sahəsində üstünlüyə malikdilər.

Ümumən elm sahəsində qadınlar (57,3%), kişilərdən (42,7%) daha çox təmsil olunurlar.

Cədvəl 12. **2019-cu il üzrə elmin sahələri bölgüsündə elmlər doktoru Proqramı üzrə təhsil alanlar** (cins bölgüsü, faizlə)

İxtisas qrupları	Cins bölgüsü	
	qadınlar	kişilər
Pedaqogika	81,8	18,2
Kimya	69,4	30,6
Tibb	19,0	81,0
Biologiya	62,7	37,3
Fizika və riyaziyyat	48,1	51,9
Tarix	46,7	53,3
Memarlıq	-	100,0
Fəlsəfə	100,0	-
Siyasi elmlər	41,2	58,8
Filologiya	73,5	26,5
Sənətsunaslıq	57,9	42,1
Texnika	39,7	60,3
İqtisadi	45,1	54,9
Aqrar	37,3	62,7
Hüquq	36,8	63,2
Yer elmləri	25,0	75,0
Digər	12,3	87,7
Cəmi, faizlə	51,6	48,4

Elmlər doktoru proqramı üzrə təhsil alanların 51,6% qadınlar, 48,4% kişilərdir. Qadınlar fəlsəfə, pedaqogika və filologiya sahələrində, kişilər isə memarlıq, tibb və yer elmləri sahələrində üstünlük təşkil edir.

İnformasiya kommunikasiya texnologiyaları sahəsində gender bərabərliyinin təmin edilməsi üçün dövlətimiz lazım olan bütün şəraiti təmin etsə də bu sahədə də reallıqda gender fərqləri vardır. Bunun da əsas səbəblərindən biri mövcud stereotiplərə bağlıdır.

Ölkə üzrə internetdən istifadə 79,8%-dir. Gender bölgüsündə isə qadınların 76%, kişilərin isə 83,7% internet istifadəçisidir. Mobil telefondan istifadə edən qadınların 70,8%, kişilərin xüsusi çəkisi isə 77,3% olmuşdur.

Bu sahədəki mümkün perspektivləri nəzərə alsaq gələcəkdə açılacaq imkanlardan bərabər istifadə üçün stimullaşdırıcı tədbirlərə, qadınları daha çox bu istiqamətə yönəltmək üçün təşviqat tədbirlərinə ehtiyac vardır.

Ümumiyyətlə isə təhsildə və karyera seçimində qızları və gənc qadınları qeyri-ənənəvi sahələrə təşviq etmək, prioritet sahələr üzrə peşə hazırlığının təşkilinə kişiləri və oğlanları isə əmək bazarında azlıq təşkil etdikləri sahələrə cəlb etmək, onlara təsir göstərən gender stereotiplərini aradan qaldırmağa ehtiyac vardır.

3.3 Qanunun 16.1-ci maddəsində göstərilir ki, siyasi partiyalara, qeyri-hökumət təşkilatlarına və həmkarlar ittifaqlarına daxil olmaq kişi və qadınlar üçün eyni şərtlərlə açıq olmalı və onlar üçün bərabər imkanlar yaradılmalıdır.

Hazırda ölkəmizdə 61 **siyasi partiya** fəaliyyət göstərir. Onlardan 2-nə qadınlar, 59-na isə kişilər rəhbərlik edir. Seçkili orqanları və rəhbər strukturlarında təmsil olunanların 23 %-i qadınlardır. Onlardan 38,1%-ni gənc, 55 %-ni ali təhsilli qadınlar təşkil edir.

Ümumilikdə isə bu partiyalarda əhalinin neçə faizinin cəmləşməsi, onun gender tərkibi, eləcə də digər vacib məsələlər haqqında məlumat almaq imkanlarının məhdudluğu səbəbindən real fəaliyyət zamanı gender bərabərliyinin necə qorunması, bərabər iştirakçılıq və təmsilçilik, o cümlədən qadınların siyasi proseslərə qatılma imkanları və onun nəticələri haqqında səhih fikir söyləmək mümkün deyil. Yalnız seçki prosesləri barədə açıq informasiyalara rəğmən bəzi təxminləri qeyd etmək olar.

Misal üçün: son parlament seçkilərində daha çox qadın namizəd irəli sürən partiyalar: YAP, ÜMİD və MUSAVAT partiyaları olmuş, irəli sürülən 276 qadın namizəddən yalnız 22-si mandat qazana bilmişdir.

2019-cu il bələdiyyə seçkiləri zamanı irəli sürülən qadın namizədlərin i sayı 12130, seçilən qadınların sayı isə 5848 olub.

Nəzərə alsaq ki, partiyalararası və dövlət orqanları ilə əlaqələrdə indi bir canlanma və konstruktiv əməkdaşlıq meyləri hiss olunmaqdadır.

Dövlət Komitəsi ölkənin siyasi sisteminin əsas subyektləri olan bu təsisatlarla və onların qadınlar qurumları ilə gələcəkdə sıx əlaqələrin qurulmasını vacib hesab edir, bu sahədəki gender bərabərsizliyinin birgə əməkdaşlıq səviyyəsində aradan qaldıracağına ümid edir.

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən 3485 **Qeyri - Hökumət Təşkilatı** arasında 1804 təşkilatın sədri kişi, 393 təşkilatın sədri isə qadındır. Həmçinin 984 təşkilatın təsisçi heyətinə həm kişilər, həm qadınlar daxildir.

Ölkədə qadın hüquqlarının müdafiəsi üzrə 200-dən çox qeyri-hökumət təşkilatı fəaliyyət göstərir. Kişilərin hüquqları ilə bağlı olanları haqda isə məlumat almaq mümkün olmamışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının 2019-cu ildə keçirdiyi qrant müsabiqələri çərçivəsində 513 layihə maliyyələşib. Bunlardan 165-nin rəhbəri qadınlar olmuşdur.

Ümumilikdə, 2019-cu ildə icra olunan layihələrdən 49913 qadın faydalanmışdır. Yenə də kişilər haqda məlumat təqdim edilməmişdir.

Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, “Ailə, qadın və uşaqların sosial, fiziki və mənəvi inkişafına dair təşəbbüslər” və “Məişət zorakılığı ilə mübarizə sahəsində təşəbbüslər” 2019-cu ildə keçirilmiş qrant müsabiqələrinin əsas istiqamətləri kimi müəyyən olunmuşdur.

Azərbaycan **Həmkarlar İttifaqları** Konfederasiyasının təqdim etdiyi məlumata görə 2019-cu ildə həmkarlar ittifaqları üzvlərinin sayında kişilər 52%, qadınlar 48% təşkil etmişlər.

Bütün rəhbər vəzifələrdə çalışanlar arasında qadınlar 40% təşkil edirlər (35%- gənkdir). Sədrilər arasında qadınların 41% (23%-i ödənişli vəzifədə) olmuşdur. Yüksək seçkili orqanlarda qadınların sayı 42%, kişilər isə 58% olmuşdur.

4. Azərbaycanda gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində vəziyyətin analizi və təhlili məqsədi ilə aidiyyəti dövlət orqanlarına göndərdiyimiz sorğulara aldığımız cavablardan məlum olmuşdur ki, bu sahədə haqqında danışdığımız nəzərə çarpan irəliləyiş, uğur və inkişafı yanaşı bir sıra problemlər, boşluqlar və diqqətlə araşdırma tələb edən bir çox yeni istiqamətlər vardır.

Bunlar cəmiyyətdə de-fakto gender bərabərliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə CEDAW Konvensiyasının 4-cü və Qanunun 3.2.6-cı maddəsinə əsasən xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə tələblərə əhəmiyyət verilməməsidir;

Eləcə də Qanunun bir sıra maddələrinin icra vəziyyətinə dair məlumatların məhdudluğudur.

Hörmətli millət vəkili!

Dövlət Komitəsi sizdən gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində boşluqların aradan qaldırılması və ölkəmizin üzərinə götürdüyü öhdəliklərin yerinə yetirilməsi məqsədi ilə bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün dəstək göstərməyinizi vacib hesab edir. Bu ilk növbədə

- Qanununun icra mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi;
- Beynəlxalq öhdəliklərin həyata keçirilməsi sahəsində fəaliyyətlərin gücləndirilməsi;
- “Ailə planlaşdırılması və reproduktiv sağlamlıq haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi;
- Ayrı-seçkilyi əks etdirən iş elanlarına görə qanunvericilikdə sanksiyaların müəyyən edilməsi;
- Gender əsaslı zorakılığın, məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi;
- Qadınların məşğulluq sahəsində rəqabət qabiliyyətliliyinin artırılması, onların iqtisadi asılılığının azaldılması məqsədi ilə qadın sahibkarlığının stimullaşdırılması üzrə qanunvericilikdə mümkün mexanizmlərin işlənilməsi.